

ECONOMIA SOCIALĂ ÎN ROMÂNIA: RECOMANDĂRI PENTRU DEZVOLTARE^[1]

Simona Maria Stănescu^[2], Cătălin Luca^[3],
Alina Bocai^[4], Romeo Asiminei^[5], Daniela Virjan^[6]

Abstract

Articolul explorează potențialul de dezvoltare a economiei sociale (ES) în România prin proiectarea unor soluții și recomandări pentru dezvoltarea durabilă a ES în România. Articolul prezintă scenarii pentru dezvoltarea cadrului ES în România. În primul scenariu, întreprinderile sociale se bucură de același regim ca orice alt agent economic acestora fiind-le facilitate accesul la resurse instituționale și financiare. În al doilea scenariu, întreprinderile sociale sunt promovate prin mecanisme specifice de susținere. Am identificat două opțiuni strategice în cel de al doilea scenariu: susținerea întreprinderilor sociale independent de angajarea grupurilor vulnerabile și promovarea, pe lângă întreprinderile sociale, a întreprinderilor sociale de inserție orientate spre angajarea grupurilor vulnerabile. Asumarea oricăruia dintre cele două scenarii implică o serie de recomandări privind cadrul financiar, legal, instituțional și social care sunt analizate. Articolul argumentează că îndeplinirea obligațiilor de stat membru al Uniunii Europene implică asumarea unei viziuni stra-

---

^[1] Fragmente din articol aparțin Raportului de recomandări al economiei sociale România 2013 din cadrul proiectului POSDRU Modelul economiei sociale în România co-finanțat prin Fondul Social European și implementat de Asociația Alternative Sociale din Iași în parteneriat cu Universitatea Alexandru Ioan Cuza din Iași, Academia de Studii Economice și Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare România.

^[2] Sociolog, Institutul de Cercetare a Calității Vieții, Academia Română, Calea 13 Septembrie nr. 13, sector 5, București, simona_vonica@yahoo.com.

^[3] Psiholog, Asociația Alternative Sociale din Iași, strada Cuza Vodă nr. 8A, e-mail: cluca@alternativesociale.ro.

^[4] Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare România, Bulevardul Primăverii 48A, sector 1, București, alina.bocai@undp.org.

^[5] Sociolog, Universitatea Alexandru Ioan Cuza din Iași, Facultatea de Filosofie și Științe Social-Politice, Departamentul de Sociologie și Asistență Socială, Bd. Carol 1, nr. 11, 700506, e-mail: romeoasiminei@yahoo.com.

^[6] Economist, Academia de Studii Economice, București e-mail: daniela_virjan@yahoo.com.

tegice privind întreprinderile sociale ca entități ale economiei sociale (al doilea scenariu de dezvoltare).

Cuvinte cheie: economie socială, întreprinderi sociale, întreprinderi sociale de inserție,

Economia socială reprezintă o preocupare comună de identificare a unor soluții alternative inovatoare la problema ocupării forței de muncă. În România, primele referiri legislative la ES sunt din 2002^[1] și reflectă o înțelegere eronată a termenului în dezacord cu principiile internaționale (Ministerul Muncii, Familiei și Protecției Sociale, 2010; Stănescu *et al*, 2012a). Definirea ES în documentele de finanțare a proiectelor cofinanțate prin Fondul Social European (FSE) prin Programul Operațional de Dezvoltare a Resurselor Umane (POSDRU) nu a adus mai multă claritate (MMFPS 2010, p. 35). În lipsa unei definiții a ES unanim acceptate la nivel european și național (MMFPS, 2010; Asiminei, 2012a, p. 3; Stănescu *et al*, 2012, pp. 6-13) promovarea unor măsuri de dezvoltare a domeniului ES depinde de cunoașterea fundamentată științific a domeniului ES și respectarea specificității acesteia. Conform Legii 292/2011 a asistenței sociale „economia socială reprezintă un sector ce cuprinde activități economice care, în subsidiar și cu condiția menținerii performanței economice, includ obiective de tip social” (art. 6, lit. I). Conform Legii 292/2011 „organizarea și funcționarea sectorului ES se reglementează prin lege specială” (art. 54 (4)). Adoptarea unei legi a ES este susținută de rezultatele cercetărilor românești (MMFPS, 2010; ADV, 2011, p. 31; Cace *et al*, 2011, p. 68; Stănescu, 2013, p. 76).

Cadrul metodologic

Elaborarea scenariilor de dezvoltare a ES s-a realizat prin metode de cercetare calitative și cantitative: analiza documentară, analiza primară și secundară de date și analiza diagnostic. Un element de originalitate l-a reprezentat constituirea unei baze de date a volumelor românești dedicate ES (Stănescu *et al*, 2013, pp. 47-52). Scopul demersului de cercetare științifică a fost realizarea unei diagnoze a cadrelor financiar,

[1] Hotărârea de Guvern 829/2002 privind aprobarea Planului național anti-sărăcie și promovare a incluziunii sociale.

legal, instituțional și social cu impact asupra ES din România în vederea fundamentării recomandărilor de promovare durabilă a ES.

Validarea recomandărilor privind dezvoltarea ES s-a realizat în strânsă colaborare și dialog nemijlocit cu specialiștii activi în domeniul ES dar și reprezentanți ai mediului academic și universitar. În aprilie-iunie 2013 au fost organizate opt sesiuni de consultări publice în vederea validării recomandărilor propuse de echipa de cercetare.

Funcționarea entităților de economie socială. Reglementări europene și naționale relevante

Formele ES recunoscute la nivel european sunt: cooperativele, asociațiile, fundațiile și organizațiile mutuale^[1]. Documentele europene fac referiri la întreprinderi sociale fără a le defini. Deși au fost întreprinse demersuri pentru adoptarea unor statute europene ale entităților de ES^[2], singurul în vigoare din 2003 este cel al cooperativelor (Ministerul Muncii, Familiei și Protecției Sociale, 2010, pp. 24-5). Conform principiului subsidiarității între palierul decizional european și cel național și principiului suveranității naționale, statutul european al cooperativelor nu este în contradicție cu reglementările naționale. Pe lângă susținerea activității cooperativelor, statutul a permis promovarea în țările unde nu erau reglementate (Regatul Unit al Marii Britanii^[3]) sau unde prestigiul social era scăzut datorită conotațiilor comuniste (țările din Europa Centrală și de Est) (Chaves *et al*, 2007, p. 70). În 2012 funcționau cooperative în toate cele 30 de state membre și candidate; asociațiile și funda-

---

[1] Echivalentul parțial al caselor de ajutor reciproc (CAR) ale salariaților și ale pensionarilor din România. Menționăm utilizarea neadecvată a neologismului de origine franceză (mutual) în volumele privind ES din România în locul traducerii românești case de ajutor reciproc. Traducerea substantivului francez, conform *Dicționarului francez-român român-francez*, este *mutualité* = 1. mutualitate, reciprocitate 2. sistem de ajutor reciproc (Haneș, 1991, p. 237).

[2] Statutul de constituire a Societăților Mutuale Europene propus în 1992 și retras în 2006; Statutul asociațiilor și fundațiilor propus în 1992, în 1997. Toate au fost retrase datorită lipsei de consens.

[3] La data de 12.03.2010 a avut loc a treia citire a unui proiect de lege *Co-operative and Community Benefit Societies and Credit Unions Act 2010* III.

țiile în 24 dintre acestea^[1] și CAR-uri în 21 dintre acestea^[2] (Chaves *et al*, 2012, pp. 32-3).

Entitățile de ES reglementate în nouă state membre^[3] sunt: asociațiile, fundațiile, cooperativele de consum, cooperativele de credit^[4] și cooperativele de producție^[5], asociațiile de ajutor reciproc^[6], atelierele protejate^[7] și organizațiile de utilitate publică^[8]. Cooperative sociale funcționează în Belgia, Italia, Luxemburg și Polonia (MMFPS, 2010, p. 76; Spear, 2013, p. 13).

În concordanță cu principiile ES recunoscute la nivel european dar și cu reglementările naționale în vigoare, entitățile de ES din România sunt: asociațiile și fundațiile; organizațiile nonprofit organizate sub forma caselor de ajutor reciproc ale salariaților (CARS) și ale pensionarilor (CARP)^[9]; cooperativele de credit și societățile cooperative de gradul 1 reglementate prin Legea 1/2005 privind organizarea și funcționarea cooperăției cu completările și modificările ulterioare. Acestea sunt: societăți cooperative meșteșugărești, societăți cooperative (COOP) de consum, COOP de valorificare, COOP agricole^[10], COOP de locuințe, COOP pescărești, COOP de transporturi, COOP forestiere și COOP de alte forme (MMFPS, 2010, p. 41). Alte forme de organizare care respectă parțial principiile ES, dar a căror activitate este relevantă pentru ES sunt: obștea și composesoratul, unitățile protejate autorizate și societățile cu obiectiv social, asociațiile de ajutor mutual (ADAM-urile) (Stănescu *et al.*, 2012a, pp. 51-2).

---

[1] Cu excepția Ciprului, Irlandei, Lituaniei și Republicii Cehe.

[2] Cu excepția Ciprului, Croației, Estoniei, Germaniei, Lituaniei, Poloniei, Republicii Cehe și Ungariei.

[3] Austria, Belgia, Franța, Germania, Irlanda, Italia, Luxemburg, Spania și Regatul Unit al Marii Britanii.

[4] Cu excepția Luxemburgului.

[5] Cu excepția Luxemburgului și Regatului Unit al Marii Britanii.

[6] Cu excepția Austriei și Germaniei.

[7] Cu excepția Germaniei, Italiei și Spaniei.

[8] Cu excepția Franței, Germaniei, Italiei și Spaniei.

[9] CAR în domeniul asigurării și sănătății sunt slab reprezentate la noi ca asociațiile de ajutor mutual (ADAM)-uri.

[10] Reglementate prin Legea 566/2004 a cooperăției agricole, cu modificările și completările ulterioare.

Cercetările românești privind percepția cadrului legislativ de către cei care lucrează în entitățile de ES asupra sunt relativ puține. Conform unei cercetări cantitative realizată asupra entităților de ES din Timișoara, cunoașterea ES este superficială și autoidentificarea scăzută (Vasiluță-Ștefănescu, 2013). Conform unui sondaj pe bază de chestionar din 2011 în regiunile de dezvoltare București-Ilfov și Sud-Est, cadrul legislativ era apreciat ca eficient în special de către CAR-uri. Modificările legislative recente^[1] pentru fiecare tip de entitate de ES „au avut impact în special asupra organizării și funcționării COOP” (Cace *et al*, 2011, p. 68).

Principala problemă cu care se confruntă entitățile de ES este slaba organizare și reprezentare, inclusiv apartenența la rețele internaționale și naționale de ES (MMFPS, 2010, p. 92; Asiminei, 2012b, p. 4). În 2010, majoritatea COOP și CAR-urilor nu aveau filiale și nu aparțineau unor rețele internaționale. Comparativ, 39% dintre entitățile de ES din cele nouă state europene aveau cel puțin o filială la nivel local, regional sau european. Peste un sfert dintre ele considerau rețelele, parteneriatul și imaginea publică pe locul doi între punctele lor tari (MMFPS, 2010, pp. 88, 91). Presiunea susținerii activităților economice nu este favorabilă unei schimbări în afilierea la vreo rețea. În contextul crizei „totul se rezumă la sustenabilitatea activităților derulate de propria organizație, fără a căuta afilierea, ajutorarea sau sprijinirea unor alte organizații” (Asiminei, 2012b, p. 5).

Evaluarea eficienței măsurilor de sprijin a ES depinde de accesul la informații de interes public. Un exemplu este lipsa de transparență în cazul nerespectării prevederilor de susținere a unităților protejate autorizate. Conform art. 78 alin 2-3, Legea 448/2006 privind protecția și promovarea drepturilor persoanelor cu handicap, republicată, cu modificările și completările ulterioare, se colectează periodic sume de bani de la „autoritățile și instituțiile publice, persoanele juridice, publice sau private, care nu angajează persoane cu handicap”. Nu sunt clar pre-

---

[1] Au fost selectate pentru analiză reglementări recente cu impact asupra funcționării entităților de ES: pentru ONG-uri OUG 68/2003 privind serviciile sociale cu modificările și completările ulterioare; pentru CAR-uri: Legea 93/2009 privind instituțiile financiare nebancare (IFN); pentru COOP Legea 1/2005 privind funcționarea coope-rației.

cizate măsurile în cazul nerespectării acestor prevederi. Chiar și în cazul colectării sumelor, nu se știe exact câți bani se întorc în beneficiul celor în numele cărora s-au strâns acești bani: persoanele cu dizabilități.

Propunerile de revizuire a reglementărilor de funcționare a entităților de ES vizează armonizarea legislației actuale și dezvoltarea ei. Prima categorie va începe cu identificarea prevederilor nearmonizate aplicate simultan unei entități de ES. A doua categorie implică identificarea tendințelor europene de sprijinire a ES și adoptarea elementelor potrivite în contextul național. Cu privire la prima categorie de modificări legislative, aceasta prezintă toate elementele pentru a putea fi începută imediat. A doua categorie de recomandări implică voință politică de asumare a unei viziuni strategice a ES în special în relația cu alți actori economici de pe piață.

Ca un exemplu pentru prima categorie, CARS și CARP funcționează pe baza reglementărilor specifice asociațiilor și fundațiilor^[1] dar și ale instituțiilor financiare nebankare (IFN)-urilor^[2]. CARS au o serie de reglementări^[3] diferite de CARP^[4]. Scopul CAR-urilor este comun: sprijinire și întrajutorare a membrilor prin acordarea de împrumuturi cu dobândă. Doar CARP-urile pot furniza activități conexe cu caracter social, cultural, turistic. Similar, COOP agricole respectă Legea 1/2005 și Legea 566/2004, Legea cooperăției agricole, cu modificările și completările ulterioare.

Cei angajați în entitățile de ES din regiunile de dezvoltare Bucureștii Ilfov și Sud-Est au propus menționarea în lege a mecanismelor de sprijin financiar (Cace *et al*, 2011, p. 68). Răspunsul parțial al cadrului legislativ față de nevoile entităților de ES impune evaluare pe tip de entitate în vederea simplificării și scăderii procedurilor birocratice. Propunerile ONG-urilor au fost: finanțare (sponsorizări, donați, 2%), furnizarea serviciilor sociale (îmbunătățirea parteneriatului public-privat, reglementarea domeniilor emergente precum îngrijirile paleative) și actualizarea Clasificării ocupațiilor din România.

---

[1] OUG 26/2000 cu privire la asociații și fundații.

[2] Legea 93/2009 privind IFN-urile.

[3] Legea 122/1996 privind regimul juridic al CARS și al uniunilor acestora, republicată.

[4] Legea 540/2002 privind regimul juridic al CARP.

Prima categorie de recomandări din partea CAR-urilor a inclus: interpretarea unor acte juridice sau proceduri (venituri, recuperarea debitorilor, dobânzi) și o mai bună colaborare cu Banca Națională a României. COOP au propus măsuri privind dreptul de folosire a terenurilor (Stănescu, 2012, pp. 14-7). S-a mai propus facilitarea procedurilor de acreditare ca furnizor de servicii sociale și menținerea subvențiilor MMFPSPV conform Legii 34/1998 privind acordarea unor subvenții asociațiilor și fundațiilor române cu personalitate juridică care înființează și administrează unități de asistență socială cu prevederile și completările ulterioare.

În rândul celei de-a doua categorii de recomandări este dezirabilă clarificarea raportului dintre o lege a ES și reglementările fiecărei entități de ES. Ideea de adoptare a unei legi a ES este susținută dar există teama că aceasta ar „strica” ce s-a obținut de-a lungul timpului pentru fiecare entitate. Adoptarea statutului de întreprindere socială în România este salutăată de respondenți datorită capacității de a recunoaște participanții la ES. Nu trebuie împiedicată înființarea unor forme juridice hibrid adaptate cerințelor emergente ale pieței. Odată clarificat statutul întreprinderii sociale, se impune identificarea și adoptarea unor mecanisme care să sprijine entitățile de ES.

Managerilor entităților de ES din nouă state europene^[1] au evaluat instabilitatea financiară și a mediului competițional drept principalele amenințări în desfășurarea activităților întreprinderilor (MMFPS, 2010, p. 91).

Analiza comparativă a ES în țările Europei Centrale și de Est și din Comunitatea Statelor Independente evidențiază dependența dezvoltării entităților de ES de un cadru legal „care nu dezavantajează întreprinderile sociale în comparație cu organizațiile de afaceri – un cadru legal care nu este supra-restrictiv sau supra-reglementat, dar care permite activități antreprenoriale flexibile” (Borzaga *et al*, 2008, p. 7). Legislația specifică insuficient definită a fost evaluată drept una dintre amenințările în calea promovării ES și antreprenoriatului (MMFPSPV, 2013, p. 53).

---

[1] Austria, Belgia, Franța, Germania, Irlanda, Italia, Luxemburg, Spania și Regatul Unit al Marii Britanii.

Adoptarea unor măsuri de sprijinire financiară a entităților nou înființate (*start-up*) ar clarifica raportul dintre acordarea ajutorului de minimis și susținerea prin proiecte cofinanțate FSE, prin incubatoare de afaceri sau incubatoare de ES. Demersurile de revizuire legislativă ar fi convergente cu condiționalitățile *ex-ante* subsumate obiectivului tematic dedicat ocupării forței de muncă: „existența unei strategii globale pentru sprijinirea favorabilă incluziunii întreprinderilor nou-înființate (*start-up*)” (Ministerul Fondurilor Europene, 2012, p. 8).

Scenarii și recomandări pentru dezvoltarea economiei sociale

Elaborarea unor recomandări pentru ES comportă o serie de riscuri datorate atât suprapunerii și ambiguității conceptelor cât și impactului pe care asumarea diferitelor opțiuni strategice îl are. Prezentăm în continuare recomandările pentru cadrul financiar, legal, instituțional și social cu mențiunea că acțiunea unei recomandări depășește granițele unui singur cadru.

Propunem două scenarii pentru dezvoltarea ES în România, ambele subsumate asumării unei viziuni strategice asupra ES din partea factorilor decidenți. În linia asumării responsabilităților de stat membru, vom folosi sintagma de întreprinderi sociale conform recomandărilor europene pentru ES. Aceasta nu vrea să sugereze obligativitatea reglementării juridice ca factor decisiv pentru buna desfășurare a ES în România dar nici nu o exclude.

În primul scenariu de dezvoltare a ES, întreprinderile sociale se bucură de același regim ca orice alt agent economic acestora fiindu-le facilitate accesul la resurse instituționale și financiare. În al doilea scenariu, întreprinderile sociale sunt promovate prin mecanisme specifice de susținere. În al doilea scenariu, am identificat două opțiuni strategice:

- susținerea întreprinderilor sociale independent de angajarea grupurilor vulnerabile;
- promovarea, pe lângă întreprinderile sociale, a întreprinderilor sociale de inserție orientate spre angajarea grupurilor vulnerabile.

Conform art. 5 alin 1 din propunerea proiectului de lege a ES înaintat în 2012 de MMFPS „întreprindere de inserție socială – este definită ca „întreprinderea socială ce desfășoară activități cu scop lucrativ, dar care

folosește profitul obținut pentru crearea de noi locuri de muncă și are obligativitatea de a angaja persoane aparținând grupurilor vulnerabile”. Precizăm că folosirea profitului în interesul membrilor inclusiv pentru crearea de noi locuri de muncă este specifică tuturor întreprinderilor sociale.

Denumirea primului scenariu ar fi putut să fie „entități de ES”, frecvent întâlnită în literatura de specialitate din România. Folosirea sintagmei ar fi sugerat continuarea stării de fapt în virtutea inerției. În opinia noastră, rezistența la schimbare nu ar echivala cu o opțiune strategică asupra ES. Am fi putut denumi primul scenariu „forme specifice de organizare a ES” sau „organizații de ES”. Ultima opțiune ar fi validat traducerea neadecvată în limba română din literatura internațională de specialitate. Totodată, ar fi promovat indirect ideea că ONG-urile sunt actorul principal al ES în România. Mesajul este susținut de prezența masivă a acestora în implementarea proiectelor cofinanțate prin FSE comparativ cu alte entități de ES din România. Ca impact asupra percepției ES, reducerea tuturor formelor de organizare a ES de la noi din țară la ONG-uri echivalează conceptual cu reducerea ES la inserția grupurilor vulnerabile. Contribuția ONG-urilor în ES este semnificativă dar nu singulară.

Denumirea primei variante din al doilea scenariu ar fi putut să fie „cooperative sociale” corespunzător reglementărilor din alte state europene (Belgia, Italia, Luxemburg, Polonia). Această sintagma umbrelă ar fi promovat indirect ideea de cooperative ca actor principal al ES. Riscul ar fi fost neasumarea apartenenței la cooperative sociale ca definiție umbrelă din partea altor entități de ES din România (asociații, fundații, CAR-uri șamd). Similar altor țări post-comuniste, conotația negativă a cooperăției dublată de gradul de informare și conștientizare relativ scăzut al cetățenilor ar scădea implicarea în activitățile ES.

Denumirea celei de a doua opțiuni din al doilea scenariu ar fi putut să fie „întreprinderi de inserție socială” similar literaturii europene de specialitate și draftului de lege a ES din 2012. Opțiunea pentru întreprinderi sociale de inserție s-a bazat pe evidențierea diferenței față de întreprinderi sociale în ceea ce privește angajarea grupurilor vulnerabile. Odată clarificată această legătură, asumarea responsabilității pentru cel de al doilea scenariu, a doua opțiune (legiferarea angajării asistate a

grupurilor vulnerabile) nu exclude denumirea de întreprindere de inserție socială.

Prezentăm în continuare scenariile de explorare a potențialului ES din România cu precizarea că unele direcții de acțiune sunt valabile indiferent de scenariul pentru care s-a optat. Recomandăm tratarea cu prioritate a direcțiilor de acțiune comune tuturor celor trei scenarii. Pentru a progresa în dezvoltarea unuia dintre cele două scenarii au fost formulate recomandări cheie pentru fiecare scenariu. Urmând aceste scenarii prin adoptarea recomandărilor, ne așteptăm ca decidenții politici să inducă schimbări vizibile asupra ES din România.

Tabel Scenarii pentru dezvoltarea economiei sociale în România

Cadrul	Domeniul	Scenariul 1	Scenariul 2
		Întreprinderi sociale	2.1. Întreprinderi sociale
Financiar	Surse de finanțare din sistemul bancar pentru dezvoltarea ES		2.2. Întreprinderi sociale de inserție
		Informarea întreprinderilor sociale asupra surselor de finanțare din sistemul bancar pentru dezvoltarea ES	
		Informarea și conștientizarea băncilor asupra rolului pe care îl pot juca în susținerea ES din România	
		Menționarea explicită a întreprinderilor sociale în rândul solicitanților eligibili	
		Cointeresarea băncilor în adaptarea programelor internaționale în vederea dezvoltarea ES din România	
		Menționarea întreprinderilor sociale în rândul solicitanților eligibili	
		Menționarea întreprinderilor sociale în rândul solicitanților eligibili	
		Menționarea întreprinderilor sociale de inserție în rândul solicitanților eligibili	
		Asistență tehnică pentru solicitanții eligibili la elaborarea cererilor de finanțare	
		Asistență tehnică pentru o perioadă de 1-3 ani acordată întreprinderilor sociale finanțate	
	Programe de finanțare pentru întreprinderi sociale	Atragerea și promovarea băncilor de finanțare etică și solidară	
		Programe de finanțare pentru întreprinderi sociale	
		Programe de finanțare pentru întreprinderi sociale de inserție	
Programe europene pentru	Programe de finanțare pentru dezvoltarea ES	Informarea întreprinderilor sociale asupra programelor europene pentru dezvoltarea ES	
		Menționarea întreprinderilor sociale în cadrul solicitanților eligibili	

Scenariul 1		Scenariul 2		
Cadrul	Domeniul dezvoltarea ES	Scenariul 1 Întreprinderi sociale	2.1. Întreprinderi sociale	
			2.2. Întreprinderi sociale de inserție	
Legal	Reglementarea domeniului ES		Menționarea întreprinderilor sociale în rândul solicitanților eligibili	
			Menționarea întreprinderilor sociale de inserție în rândul solicitanților eligibili	
			Asistență tehnică pentru solicitanții eligibili la elaborarea cererilor de finanțare	
	Reglementarea funcționării entităților de ES			Adoptarea legii ES
				Facilități fiscale pentru întreprinderi sociale
				Facilități fiscale pentru întreprinderi sociale de inserție
				Evaluarea eficienței reglementărilor de funcționare a întreprinderilor sociale din România
				Evaluarea eficienței reglementărilor de sprijinire a angajării grupurilor vulnerabile
				Reglementarea întreprinderilor sociale
				Reglementarea întreprinderilor sociale de inserție
Mecanisme de susținere inclusiv financiară				
Instituțional	Cooperarea		Mecanisme de susținere complementare dar nu exclusive	
			Elaborarea unui sistem de indicatori statistici pentru monitorizarea și evaluarea performanțelor întreprinderilor sociale	
			Elaborarea unei strategii naționale de dezvoltare a ES	
Instituțional	Cooperarea		Asumarea responsabilității instituționale exclusive sau partajate pentru dezvoltarea ES în România	
			Elaborarea unor planuri locale de dezvoltare a ES	

Cadrul	Domeniul	Scenariul 1 Întreprinderi sociale	Scenariul 2	
			2.1. Întreprinderi sociale	2.2. Întreprinderi sociale de inserție
	entităților de ES cu autoritățile locale		Gestionarea resurselor locale pentru susținerea întreprinderilor sociale în folosul comunității	
Social	Nivel de acceptare și conștientizare Implicarea cetățenilor	Informarea și educarea cetățenilor cu privire la ES		
		Stimularea comportamentului financiar responsabil social		
		Promovarea programelor de voluntariat		
			Adoptarea unor mecanisme financiare de stimulare a implicării cetățenilor	

Indiferent de scenariul selectat, informarea entităților de ES cu privire la sursele de finanțare și la programele europene, menționarea întreprinderilor sociale în rândul solicitanților eligibili și asigurarea asistenței tehnice pentru solicitanții eligibili sunt esențiale. Întreprinderile sociale au nevoie de susținere financiară pentru desfășurarea activitățile iar băncile și programele europene îl pot oferi.

Finanțarea ES se poate realiza prin instituții specializate în susținerea financiară a întreprinderilor sociale sau prin cele *mainstream* deserving clienții eligibili care își plătesc datoriile. Promovarea „capitalului răbdător” de către prima categorie de finanțatori specializați răspunde specificului inițiativelor antreprenoriale din ES. Implicarea autorităților publice în finanțare poate facilita și cataliza interesele investitorilor indiferent de experiența anterioară în finanțarea întreprinderilor sociale (Kuhle, 2007, p. 226; Fraçzak *et al*, 2008, pp. 44-5; Varga, 2012, p. 28; Daniele, 2010, pp. 25-32). Finanțarea întreprinderilor sociale de către investitori, corporații și autorități publice (*mainstream*) implică parcurgerea unor pași comuni paraleli dar complementari: prioritizarea motivelor de implicare, definirea unei strategii și alegerea abordărilor pentru a o îndeplini (Power *et al*, 2012, p. 4).

În contextul globalizării și competiției internaționale, sensibilizarea băncilor pentru dezvoltarea ES depinde de îmbrățișarea principiilor finanțării etice și solidare. CSR este confundată adeseori cu ES deși cele două concepte abordează diferit piața muncii. Reducerea ES la CSR și cosmetizarea programelor CSR în numele ES riscă să nu reușească să sprijine entitățile de ES. Alte provocări ale deschiderii sistemului bancar față de dezvoltarea ES sunt: influența redusă a statului asupra strategiei băncilor și funcționarea băncilor conform principiilor internaționale. În contextul crizei economice, băncile tind să consolideze modelele internaționale de succes.

Riscul de creditare este în prezent de 100% pentru toți agenții economici care apelează la piața financiar-bancară. Din cauza conturilor de provizioane care trebuie obligatoriu create în funcție de suma împrumutată, accesul la sistemul de creditare este limitat. Similar programelor „Prima casă” sau „Banca pentru locuințe” se poate adopta un sistem de garantare guvernamentală care să faciliteze întreprinderilor sociale accesarea pieței financiar-bancare. Recomandăm elaborarea

unei metodologii de încadrare a întreprinderilor sociale în procedurile de evaluare a riscului de credit.

Proiectul de lege a ES înaintat în 2012 de MMFPS prevede faptul că întreprinderile de inserție socială ar putea beneficia de facilități din partea administrației publice locale prin acordarea de microcredite. O astfel de facilitate poate fi extinsă către întreg spectrul entităților întreprinderilor sociale nu doar către întreprinderile de inserție socială. Înființarea unor instituții de creditare-finanțare dedicate întreprinderilor sociale va facilita accesarea fondurilor.

Adoptarea unei legi a ES în România suscită interesul publicului și este susținută ca „o bună indicație despre conștientizarea, la nivel politic, a problematicii” (ADV, 2011, p. 12) în măsura în care nu „strică” ce s-a clădit de-a lungul timpului pentru fiecare formă juridică de organizare. Recunoașterea ES și solidară în Franța (sfârșitul anilor 1980), în regiunea valonă a Belgiei (1990), în Luxemburg și legiferarea ES în Belgia (2008), Grecia și Spania (2011) au contribuit la recunoașterea rolului jucat în asigurarea bunăstării individuale în relația dintre stat și piață. Proiecte de lege a ES au fost inițiate în 2012 în Polonia și Portugalia. Un proiect pentru reglementarea economiei solidară a eșuat în Franța (MMFPS, 2010, p. 97; ADV, 2011, p. 13; Chaves *et al*, 2012, pp. 29, 48).

Indiferent de scenariul adoptat, se impune evaluarea eficienței reglementărilor privind funcționarea întreprinderilor sociale în special în raport cu ocuparea grupurilor vulnerabile. În funcție de rezultatele celor două exerciții complementare dar independente, se poate decide revizuirea legislației.

Presupunând adoptarea uneia dintre variantele celui de al doilea scenariu (2.1. Întreprinderi sociale sau 2.2. Întreprinderi sociale de inserție), finanțarea este următorul aspect care va trebui rezolvat.

Decizia de a oferi sprijin financiar doar întreprinderilor de inserție socială ar scădea interesul altor întreprinderi sociale de a participa la demersurile de înregistrare și eventuală atestare menționate acum în proiectul de lege (art. 9). S-ar obține un efect invers celui scontat de coagulare a întreprinderilor sociale. Recomandăm identificarea unor mecanisme de susținere financiară a tuturor întreprinderilor sociale (de exemplu în cazul *start-up*), în special dar nu exclusiv a întreprinderi

de inserție socială. Astfel, întreprinderile sociale pot fi susținute și prin direcționarea unei cote din „2% din impozitul pe venit” nedistribuit de către contribuabili. Acesta nu exclude direcționarea a 2% direct de către cetățeni pentru ES.

Scutirea întreprinderilor sociale cu un număr minim de angajați^[1] de la plata taxelor de autorizare la înființare/reautorizare determină creșterea numărului de angajați în ES similar trendului european.

Recomandăm scutirea de plata impozitului pe profit în cazul întreprinderilor sociale cu un număr minim reglementat de angajați care respectă, condiția ca cel puțin 75% din fondul obținut prin scutire să fie reinvestit pentru restructurare sau pentru achiziționarea de echipamente tehnologice, mașini, utilaje, instalații de lucru și/sau amenajarea locurilor de muncă, în condițiile prevăzute de Legea nr. 571/2003 privind Codul fiscal, cu modificările și completările ulterioare.

În strânsă legătură cu susținerea întreprinderilor sociale din România dar indiferent de scenariul adoptat, recomandăm elaborarea unui sistem de indicatori statistici pentru monitorizarea și evaluarea performanțelor întreprinderilor sociale, introducerea în România a conturilor satelit. Demersul fundamentează evaluarea și monitorizarea obiectivelor Strategiei naționale de dezvoltare a ES.

Indiferent de scenariul asumat, demersurile legislative întreprinse până în prezent ne îndreptățesc să considerăm că MMFPSPV și-a asumat responsabilitatea instituțională pentru dezvoltarea ES în România.

Elaborarea unei Strategii naționale de dezvoltare a ES implică analiza responsabilităților diferiților actori instituționali ai administrației publice centrale și locale în raport cu ES. Înființarea unei comisii inter-

---

[1] Aproape o treime din populația adultă a României activează în sectorul ES. Totuși, marea majoritate (cca. 90%) sunt membri CARS și CARP, în timp ce majoritatea entităților de ES au sub zece membri (MMFPSPV, 2013, p. 41). Numărul mediu de angajați în entitățile de ES este relativ scăzut (patru salariați) are ca efect diminuarea impactului asupra capacității de ocupare a forței de muncă. Adoptarea unor facilități fiscale care să fie acordate entităților de ES cu un anumit număr angajați ar putea determina o creștere a numărului de angajați în sectorul ES într-o direcție similară cu trendul european. Evident ca pragul minim de angajați trebuie să fie superior mediei actuale de 4. De exemplu, ar putea fi folosit ca prag numărul minim de angajați stipulat de recomandarea Comisiei CE 361/2003 pentru întreprinderile mici și mijlocii, cel puțin 10. Pragul de 10 angajați pentru definirea întreprinderile mici și mijlocii a fost utilizat și în România până în 2012, conform Legii 346/2004.

ministeriale pentru ES gestionată de MMFPSPV ar asigura legătura cu toți actorii interesați, inclusiv forurile de reprezentare a intereselor întreprinderilor sociale la nivel central.

Includerea ES în strategiile regionale/județene de dezvoltare și în planurile de dezvoltare locală ar accelera eforturile de dezvoltare a domeniului. Elaborarea unor planuri locale de dezvoltare a ES poate fi responsabilitatea unei comisii locale subordonate compartimentului pentru ES de la nivel central.

Rezolvarea problemelor sociale cu care se confruntă comunitatea depinde de capacitatea de mobilizare eficientă a resurselor locale disponibile. Angrenarea factorilor decidenți locali și abordarea unei strategii de dezvoltare comunitară „de jos în sus” impune identificarea nevoilor comunității. Promovarea parteneriatului public-privat permite identificarea nevoilor comunității și a posibilelor soluții prin activități specifice ES.

Directivile 2004/17/CE1 și 2004/18/CE2 privind reglementarea achizițiilor publice la nivel european permit formularea unor criterii de selecție care să valorizeze aspecte sociale, cu condiția „ca acestea să fie relevante pentru obiectul contractului (...) să fie proporționale cu cerințele acestuia și sub rezerva conformității cu principiile rentabilității și accesului egal pentru toți furnizorii din UE” (CE, 2010, p. 5). Un astfel de demers este prefigurat și în proiectul de lege al ES propus de MMFPS (2012, art. 19) și susținut de întreprinderilor sociale (de exemplu ADV, 2011, pp. 31-2).

Autoritățile publice centrale și locale pot recunoaște, stimula și promova activitatea întreprinderilor sociale prin introducerea unor criterii care să le favorizeze în procedurile pentru atribuirea contractelor de achiziție publică, a contractelor de concesiune de lucrări publice și a contractelor de concesiune de servicii. Conform principiilor achizițiilor publice responsabile social, se poate reglementa o cotă minimă din bugetul autorității contractante pentru a fi alocat contractelor cu întreprinderilor sociale.

Promovarea principiilor achizițiilor publice responsabile social se poate realiza și prin dreptul de preemțiune atribuit întreprinderilor sociale locale la contractarea produselor și serviciilor de către autoritățile administrației publice locale.

Asocierea întreprinderilor sociale în federații recunoscute la nivel internațional și național permite o mai bună reprezentare a intereselor acestora și o consultare în deciziile strategice cu impact asupra activității lor. O astfel de asociere ar permite întreprinderilor sociale să construiască un *brand* cunoscut al ES inclusiv prin desfășurarea unor campanii de mediatizare a mărcii ES.

Conceptul, principiile și valorile ES sunt puțin cunoscute de către publicul larg ceea ce împiedică implicarea cetățenilor în ES. Promovarea ES contribuie la acceptarea și conștientizarea activităților de ES. În vederea creării oportunităților de informare despre ES dar și de consiliere în vederea înființării întreprinderilor sociale se pot organiza periodic campanii de informare și conștientizare. Diseminarea informațiilor privind exemple de bună practică în ES cu potențial de replicare sau procedurile de înființare a unei întreprinderi sociale pot fi realizate prin intermediul centrelor de informare și consiliere județene. Acestea pot colabora cu compartimentele județene pentru ES.

Implicarea cetățenilor este condiționată de acceptarea valorilor ES și conștientizarea impactului activităților ES. Unul dintre obstacole este ecoul în memoria socială a experienței colectivizării din perioada regimului comunist. Elementele definitorii ale procesului de acceptare și conștientizare a ES intervin în perioada inițială a socializării secundare, școala fiind cel mai prolific agent de socializare. Implicarea activă a cetățenilor în ES este catalizată de dobândirea și interiorizarea unor cunoștințe și abilități de solidaritate, participare și responsabilitate socială; de asimilarea cunoștințelor teoretice despre ES, precum și de parcurgerea unor stagii de practică în întreprinderile sociale. Introducerea în programele de educație gimnaziale și liceale a unor discipline/unități de lecție despre ES va crește nivelul de informare al viitorilor cetățeni care vor alege să fie antreprenori.

Dezvoltarea sectorului de IMM-uri în general, cel de ES în special este favorizată de participarea la cursuri de pregătire antreprenorială, managerială și de specialitate inclusiv la nivel univervitar (Hodorogel, 2011, p. 124; Nicolescu et al, 2013, p. 29, Borzaga *et al*, 2013, p. 90). Prin proiectele FSE au fost organizate cursuri de master și postuniversitare pe tema ES și au fost introduse în COR standardele 112032 de antreprenor în ES, 112036 de manager de întreprindere socială și 341206

de specialist în ES. Recomandăm continuarea programelor prin subvenționarea locurilor de la bugetul de stat pentru învățământul superior. Recomandăm elaborarea standardului pentru consilier pentru inserție socială și organizarea și accesibilizarea cursurilor pentru toți cei interesați. Finalizarea adoptării de către România a cadrului european de calificări și armonizarea sistemului european de credit în învățământul vocațional și pregătire^[1] ar permite formalizarea recunoașterii cunoștințelor dobândite informal, relevante pentru populația cu nivel scăzut de educație dar cu diverse deprinderi meșteșugărești.

Implicarea în ES se sprijină pe promovarea unor programe de voluntariat dar și adoptarea unor mecanisme financiare de stimulare a implicării cetățenilor. Similar experienței europene (Belgia, Danemarca, Franța, Olanda) recomandăm introducerea sistemului de bonusuri de donații. Oricine donează sau cotizează către fondurile de creditare-finanțare, primește bonusuri pe care le poate utiliza în achiziționare unor produse sau servicii oferite de întreprinderilor sociale.

Autoritățile publice pot elibera vouchere de ES către cetățenii care vor să achiziționeze produse și servicii de la întreprinderi sociale. Subvenționarea acestora se poate face în cazul acordării către persoanele vulnerabile care pot astfel să beneficieze de sprijin în diverse activități casnice pe care din diferite motive nu le mai pot realiza (curățenia în casă, cumpărăturile sau spălarea ruferlor pentru persoane vârstnice).

Finanțarea întreprinderilor sociale pe baza parteneriatului public-privat se poate baza pe implicarea autorității publice locale alături de un finanțator, o entitate publică sau privată care asigură asistența tehnică și, nu în ultimul rând întreprinderea socială. Susținerea întreprinderilor sociale de la momentul înființării pe o perioadă de unul-trei ani de la înființare asigură supraviețuirea lor pe piață.

Evaluarea costurilor implicate și a efectelor pe termen scurt, mediu și lung pot fundamenta opțiunea pentru unul dintre scenariile prezentate mai sus. Indiferent de scenariul asumat, recomandăm elaborarea Strategiei naționale de dezvoltare a ES și a unui plan de acțiune cu obiective măsurabile care să permită evaluarea progresului înregistrat.

---

[1] European Credit System for Vocational Education and Training (ECVET).

Referințe

1. Asiminei, R. (2012a). Economia socială – delimitări conceptuale, *Revista de Economie Socială*, nr. 1/2012, revistă biblingă vol. II, editura Hamangiu, pp. 3-21 www.profitpentuoameni.ro.
2. Asiminei, R.; (2012b). *Raport analiză calitativă secundară*, Raport de cercetare elaborat în proiectul Modelul Economiei Sociale în România, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași (raport nepublicat).
3. Borzaga, C.; Galera, G.; Nogales, R. (coordonatori); (2008). *Social Enterprise: A new model for poverty reduction and employment generation – an examination of the concept and practice in Europe and the Commonwealth of Independent States*, United Nations Development Programme Bratislava Regional Bureau, EMES European Research Network.
4. Borzaga, C.; Salvatori, G.; Bodini, R. Galera, G. (2013). *Social economy and social entrepreneurship – Social Europe guide*, volume 4, European Commission, Directorate-General for Employment, Social Affairs and Inclusion. Luxembourg.
5. Cace, S.; Stănescu, S. M. (2011). Percepția cadrului instituțional și legislativ de către reprezentanții entităților de economie socială în Stănescu, S., M.; Cace, S.; Alexandrescu, F. (coordonatori); *Între oportunități și riscuri: oferta de economie socială în regiunile de dezvoltare București-Ifov și Sud-Est*, Editura Expert, București www.iccv.ro.
6. Chaves, R.; Monzón, J. L. (2007). *The Social Economy in the European Union*, Centre International de Recherches et d'Information sur l'économie publique, sociale et coopérative, The European Economic and Social Committee, <http://www.ciriec.ulg.ac.be>.
7. Chaves, R.; Monzón, J. L. (2012). *The social economy in the European Union*. European Economic and Social Committee, Summary of the Report drawn up for the European Economic and Social Committee by CIRIEC <http://www.ciriec.ulg.ac.be>.
8. Daniele, D. (coordonator); Bucquois de P.; Nicholls, J.; Roda de F.; Richardson, K.; Guene, C.; (2010). *Learning for a change – a better future for the social economy – baseline study*, Ministry of Regional Development Poland, www.diesis.coop.

9. Fraçzak, P.; Wygnański, J. (2008). *The Polish Model of the Social Economz: Recommendations foe Growth – an invtation for discussion*, Foundation for Social and Economic Initiatives, Warsaw, Poland.

10. Hodorogel, R. G. (2011). Criza economică globală. Provocări pentru IMM-urile din România, *Economie teoretică și aplicată*, volumul XVIII, no. 4(557) http://www.store.ectap.ro/articole/584_ro.pdf.

11. Kuhle, H. (2007). The experience of Public-private Partnerships în Financing Entrepreneurship in Eastern Germany and Poland în Giguère, S. (coordonator), *Local innovation for Growth in Central and Eastern Europe*, Local Economic and Employment Development, Organisation for Economic Co-operation and Development.

12. Nicolescu, O. (coordonator); Isaic-Maniu, A.; Drăgan, M.; Nicolescu, C.; Bâra, O. M.; Borcoș, M. L.; Lavric, V.; Stoian, G. (2013). *Carta albă a IMM-urilor din România 2012*, ediția a XI-a, Consiliul Național al Întreprinderilor private Mici și Mijlocii din România; Ministerul Economiei, Departamentul pentru IMM-uri, Mediu de Afaceri și Turism; Corpul Experților Contabili și Contabililor Autorizați din România;

http://www.avocatnet.ro/UserFiles/articleFiles/1374440400_Prezentare%20carta%20alba%20a%20immurilor%20din%20romania%202013.pdf.

13. Spear, R. (2013). *L'Economie sociale - préparer le terrain pour des réponses innovantes face aux défis actuels*, Commission Européenne, Direction Générale de l'Emploi, des Affaires Sociales et de l'Inclusion <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1024&langId=en>.

14. Stănescu, S. M. (2012). Provocările procesului de îmbunătățire a cadrului legal de funcționare a entităților de economie socială – regiunile de dezvoltare Sud-Est și București Ilfov, *Revista Europeană de Economie Socială*, anul II, nr. 1/2012 www.rees.ro.

15. Stănescu, S. M. (coordonator); Asiminei, R.; Rusu, O.; Vîrjan, D. (2012a). *Profit pentru oameni – Raport de deschidere în cadrul proiectului Modelul Economiei Sociale în România*, Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare România, www.profitpentuoameni.ro.

16. Stănescu, S.M.; Luca, C.; Rusu, O.; (2012). Reglementări cu impact comunitar și național asupra domeniului economiei sociale, *Revista de Economie Socială*, Editura Hamangiu, vol. 2, nr. 2/2012, pp. 3-23 www.profitpentuoameni.ro.

17. Stănescu, S. M., (2013). Cadrul instituțional cu impact asupra economiei sociale, *Revista de Economie Socială*, vol. III, iulie 2013, nr. 3/2013, Editura Hamangiu, pp. 59-76 www.profitpentuoameni.ro.

18. Stănescu, S. M. (coordonator); Asiminei, R.; Vîrjan, D. (2013). *Raport de recomandări al economiei sociale. România 2013*. Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare www.profitpentuoameni.ro.

19. Power, G.; Wilson, B.; Brandenburg, M.; Melia-Teevan, K.; Lai, J. (2012). *A framework for action: social enterprise & impact investing*, United Nations Global Compact, Rockefeller Foundation, Global Compact Office, United Nations.

20. Vasiliuță-Ștefănescu, M. (2013). Diagnoza sociologică a profilului identitar al organizațiilor economiei sociale din Timișoara, în Vasiliuță-Ștefănescu, M. (coordonator) *Community-University research partnerships in social economy*, Editura Brumar, Timișoara.

21. Varga, E. (2012). *Trade-offs Between Regulation and Fostering of Social Enterprises: the Case of EU Policies*, Nonprofit Enterprise and Self-Sustainability Team NESsT Policy Position Paper, European Union http://issuu.com/nesster/docs/no_free_ride.

22. Comisia Europeană, (2010). *Achiziții responsabile social. Un ghid al aspectelor sociale care trebuie luate în considerare în procedurile de achiziții publice*

<http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=738&langId=ro&pubId=606&furtherPubs=yes>

23. Fundația Alături de Voi (2011). *Politici, practici și tendințe în Economia Socială în România și Uniunea Europeană în ansamblu* <http://www.ropes.ro>.

24. Legea 34/1998 privind acordarea unor subvenții asociațiilor și fundațiilor române cu personalitate juridică care înființează și administrează unități de asistență socială cu prevederile și completările ulterioare, publicat în Monitorul Oficial nr. 29 din 27 ianuarie 1998.

25. Legea nr. 571/2003 privind Codul fiscal, cu modificările și completările ulterioare, publicat în Monitorul Oficial nr. 927 din 23.12.2003.

26. Legea 566/2004 Legea cooperăției agricole, cu modificările și completările ulterioare, Text actualizat în 2007 publicat în Monitorul Oficial, partea I, nr. 1236 din 22.12.2004.

27. Legea 1/2005 privind organizarea și funcționarea cooperăției publicat în Monitorul Oficial, partea I, nr. 172 din 28.02.2005.

28. Legea 448/2006 privind protecția și promovarea drepturilor persoanelor cu handicap, republicată, cu modificările și completările ulterioare publicată în Monitorul Oficial nr. 1006 din 18 decembrie 2006.

29. Legea 292/2011 a asistenței sociale publicată în Monitorul Oficial al României, partea I, nr. 905 din 20 decembrie 2011.

30. Legea 248/2013 privind organizarea și funcționarea Consiliului Economic și Social publicată în Monitorul Oficial al României, partea I, nr. 456 din 24 iulie 2013.

31. Ministerul Fondurilor Europene (2012). *Condiționalități ex-ante pentru accesarea fondurilor europene 2014-2020* www.fonduri-ue.ro.

32. Ministerul Muncii, Familiei și Protecției Sociale (2010). *Raport de cercetare privind economia socială în România din perspectivă europeană comparată* www.mmuncii.ro.

33. Ministerul Muncii, Familiei și Protecției Sociale (2012a). *Lege privind economia socială*, www.mmuncii.ro.

34. Ministerul Muncii, Familiei, Protecției Sociale și Persoanelor Vârștnice (2013). *Analiză Socio-Economică pentru programarea Fondurilor Europene 2014-2020 în domeniul antreprenoriat și economie socială*. Comitetul Consultativ Tematic Ocupare, Incluziune socială și servicii sociale, grupul de lucru tehnic Antreprenoriat și economia socială www.mmuncii.ro www.fonduri-ue.ro.